

**CHRISTOPH SIGRIST  
(HRSG.)****Die Zürcher Bibel von  
1531. Entstehung,  
Verbreitung und Wirkung.  
Theologischer Verlag  
Zürich: Zürich 2011. 171 s.**

Suurelle yleisölle saksankielinen raamatunkäännös tuo helposti mieleen vain Martti Lutherin. Kolmen sveitsiläisten tutkijan artikkelikoelmaan merkittävin anti lienee siinä, että se osoittaa vakuuttavasti, ettei Luther-Raamattu suinkaan ollut ainoa käännös reformaation jälkeisessä saksankielisessä maailmassa. Sveitsin reformaattorin Huldrych Zwinglin ja hänen työtovereidensa urastuksena ilmestyi 1531 alkukielisiin perustuva käännös, joka tunnetaan kirjanpainajan nimen mukaisesti Froschauerin Raamattuna. Tämä foliokokoinen teos oli runsaasti kuvitettu ja ylitti komeudessaan kaikki Christoph Froschauerin varhaisemmat, vuodesta 1524 julkaistut Raamatut tai niiden osat. Tämän teoksen ensipainoksesta tunnetaan kolme säilynyttä kappaletta, joista yhtä säilytetään Zürichin Grossmünsterissä. Kyseisessä Raamatussa esineellistyy monessa suhteessa Sveitsin reformaatio.

Käsillä oleva artikkelikokoelma sai alkunsa 2010 Froschauerin Raamatun restauroinnista Zürichissä. Kirjan toimittaja, Christoph Sigris kuuluu Grossmünsterin papistoon mutta on myös käytännöllisen teologian dosentti Bernissä. Urs B. Leu on kirjahistorioitsija, Zürichin keskuskirjaston rareiteetikokoelman johtaja ja kirjahistorian dosentti Baselissa ja Zürichissä. Hans-Rudolf Lavater-Briner on kirjallisuuden ja Sveitsin reformaation tutkija. Neljäs kirjoittaja, Markus Keller on diplomi-kirja- ja paperikonservaattori.

Sigris pohtii artikkelissaan *so-la scriptura* -periaatetta Sveitsin reformaation näkökulmasta. Hän osoittaa, miten raamatunkäännöstyö kytkytyi elimellisesti Zwing-

lin saarnatoimeen ja koululaitoksen uudistamiseen. Astuessaan virkaansa Grossmünsterin saarnaajana 1.1.1519 Zwingli ilmoitti heti seuraavana päivänä alkavansa selittää Matteuksen evankeliumia jae jakeelta. Tämä edellytti Raamatun kääntämistä kansankielelle. Virassaan hän ehti saarnata lähes kaikista Raamatun kirjoista. Sigris korostaa Zwinglin perusteellista alkukielten opiskelua ja harrastusta – tämän heprean opintojen takkuista alkua peittelemättä – valmistautumisena saarnatoimeen.

Zwinglin vaatimuksesta Zürichin Grossmünsterin kuori muutettiin kuorotilasta luentosaliksi, jossa Raamattua käännettiin, tulkittiin ja saarnattiin hänen ja hänen työtovereidensa johdolla koulujen oppilaiden läsnä ollessa. Kuvainraasto ja kirkkotilan muokkaus saavutti huippunsa 1526, kun kirkkoon rakennettiin uusi saarnatuoli, joka yhdisti toisiinsa kirkkotilassa pidettävät jumalanpalvelukset ja Raamatun tutkimukseen ja kääntämiseen omistetun pääalttarin takaisen kuorin.

Sigris tarkastelee myös Zwinglin hermeneutiikkaa ja saarnamethodia. Zwingli pyrki saarnoissaan selittämään epäselviä raamatunkohtia ymmärrettävimpien valossa ja välttämään humanistista, tekstin ulkopuolista tulkintaa eliminoidakseen subjektiivisia korotuksia. Zwingli uskoi Pyhän Hengen lahjoittavan kuulijoille tekstin ymmärtämisen kannalta välttämättömän kontekstin. Tämä lahja edellytti kuitenkin evankeliumin julistamista oikein. Tällä hän tarkoitti kansankielistä, tarkkaan alkutekstin tuntemiseen perustunutta saarnaa jumalanpalveluksen yhteydessä. Näissä ajatuksissa kiteytyivät Zürichin reformaation keskeisimmät opetukset: Raamatun auktoriteetin ja Jumalan suvereniteetin alleviivaaminen.

Urs B. Leu tarkastelee artikkelissaan Froschauerin Raamatun leviämistä. Hänen laskelmiensa mukaan talonpoikaissodan aikana Saksassa painettiin noin 15 miljoonaa

lentolehtistä. Tätä voi pitää huikeana saavutuksena, kun otetaan huomioon, että niiden leviämisalueella asui tuolloin noin 20 miljoonaa asukasta, joista kaupungeissa asuvista joka neljännen ja maalaisväestöstä vain joka kymmenen on arveltu osanneen lukea. Leu arvioi myös Luther-Raamattujen painosmääriä. Hän toteaa esimerkiksi Wittenbergissä Hans Lufftin painaneen vuoteen 1584 mennessä noin 100 000 Luther-Raamattua molemmilla saksan pääkielimuodoilla.

Leu kohottaa Froschauerin saksalaisten kirjanpainajien rinnalle. Tämän raamattutuotanto alkoi varhain, jo 1520-luvulla, jolloin hän julkaisi saksan-, latinan- ja kreikkankielisten lisäksi myös englanninkielisiä raamattuja. Froschauerin 1531 Raamatun ohella hänen saksankielisiä raamattujaan ilmestyi ainakin vuosina 1539, 1542, 1574 ja 1596. Froschauerin Raamattu maksoi 1531 seitsemän kertaa keskimääräisen Luther-Raamatun verran. Taidokkaasti väritetyt saattoivat maksaa jopa 14-kertaisen hinnan. Zwinglin vetoamus Froschauerin Raamatun hankkimisesta törmäsi sen korkeaan hintaan.

Valituksista huolimatta Froschauerin Raamatusta ilmestyi uusia painoksia Zürichissä ja Baselissa ainakin vuosina 1536, 1539/1540, 1545, 1551, 1556, 1571, 1580 ja 1596. Zwinglin kannattajien ohella myös Sveitsissä toimineet kastajaliikkeet mieltäytyivät Froschauerin Raamattuun ja levittivät sitä 30-vuotisen sodan jälkeen Elsassissa ja Pfalzissa. Se ei kuitenkaan ollut ainoa Sveitsissä ilmestynyt muu saksankielinen kuin Luther-Raamattu.

Froschauerin Raamattu levisi Sveitsin ulkopuolelle 1500-luvun puoliväliin mennessä. Esimerkiksi Espanjan inkvisitio takavarikoi siitä kappaleen 1552. Hutterilaisien keskuudessa se saavutti suuren suosion. Prahassa 1570 tavattu Froschauerin Raamattu oli vuoden 1539/1540 uusintapainos. Hutterilaisten myötä se levisi Böömis-

tä ja Määristä Saksaan ja Itävaltaan. Leviämisen kultakautta olivat vuodet 1565–1595. Elsassissa ja Pfalzissa Froschauerin Raamattuun tutustuivat mennoniitat ja amissit, jotka veivät sen mukanaan Uuteen maailmaan. Tarkkoja lukuja siitä, kuinka paljon Froschauerin Raamattuja vietiin Atlantin yli ennen 1800-lukua, on kuitenkin vaikea esittää, sillä monet lähdemaininnat siitä ovat peräisin vasta 1800-luvun alkupuolelta.

Lavater-Briner vertailee artikkelissaan Froschauerin Raamattua Luther-Raamattuun. Vuoteen 1527 mennessä Luther-Raamattuja ilmestyi Baselissa 20 ja Zürichissä viisi painosta erimuotoisina eri kirjanpainajien toina. Myös Zwingli arvosti 1520-luvun alussa sitä, mutta reformaattoreiden teiden erkaannuttua, hän otti siihen etäisyyttä. Lavater-Briner osoittaa näiden kahden Raamatun välisen kilpailun perustuneen paitsi kielellisiin eroihin, joita korostus kansankielestä syvensi, myös aikaa myöten yhä selvemmin teologisiin eroihin ja reformaation eri osapuolten erilaisiin identiteetteihin.

Artikkelikokoelma Froschauerin Raamatun synnystä, leviämisestä ja vaikutuksesta on sveitsiläisellä perusteellisuudella laadittu teos, joka sisältää runsaasti tietoa Sveitsin reformaation suhteesta Raamattuun. Eriytyinen lukunautinto kirja ei ole, mikä sopiikin hyvin yhteen Zwinglin ajatusten kanssa. Kirjan tarjoama näkökulma reformaation raamattuteologiaan on silti vaivannäön arvoinen.

ESKO M. LAINE  
DOS., HELSINKI

**HEIKKI RÄISÄNEN**  
**Mitä varhaiset kristityt uskoivat. Helsinki: WSOY. 2011. 377 s.**

Heikki Räisänen, Uuden testamentin emeritusprofessori, summasi elämäntyönsä teoksessa *The Rise of Christian Beliefs: The Thought World*

*of Early Christians* (2009). *Mitä varhaiset kristityt uskoivat* on suppeampi suomenkielinen esitys tästä järkäleestä. Kovin suppea tämäkään teos ei ole: tarjolla on yli 300 sivua äärimmäisen tiivistä tekstiä.

Kuten Räisänen itse esipuheessaan esittää, teos on uskontoteellisestä näkökulmasta kirjoitettu yleisesitys kristittyjen ajattelusta parin ensimmäisen vuosisadan aikana. Uskontotieteellinen näkökulma näkyy kirjassa ennen kaikkea siinä, että Uuden testamentin kaanonin sisäpuolelle päätyneitä ja sen ulkopuolelle jääneitä varhaiskristillisiä kirjoituksia tarkastellaan tasapuolisuuteen pyrkien samanarvoisina. Räisänen pyrkii esittelemään objektiivisesti monenlaisia ajatuspolkua, joista osa johti valtakirkon myöhempisiin opintulkintoihin, osa harhaoppisina pidettyihin käsityksiin. Varhaiskristillistä ajattelua ei arvoteta myöhemmästä opinmuodostuksesta käsin. Kirja istuttaa kerettiläisiksi tuomitut kirjoitukset ja ajattelijat, esimerkiksi gnostilaiset, juutalaiskristillisyyden ja Markionin, varhaisen kristinuskon kirjavaan kudelmaan tavalla, joka on syvällisyydessään ja tietorikkaudessaan ennennäkemätön suomenkielisessä tutkimuskirjallisuudessa.

Lähestymistapa on temaattinen. Pitkän johdantoluvun jälkeen varhaiskristillistä ajattelua ruoditaan kussakin pääluvussa yhden laajan aiheen valossa. Näitä ovat esimerkiksi pelastumisen luonne ja ehdot, käsitykset ihmisten kohtaloista kuoleman jälkeen, suhde juutalaisiin juuriin sekä Kristuksen jumaluus ja ihmisyyys. Temaattisesta kokonaisratkaisusta seuraa, ettei kirja esittele yhdenkään kirjoituksen tai varhaiskristityn teologin ajatuksia yhtenä pakettina. Kattava yleiskäsitys yksittäisten teologioiden ajatuksista ei helposti hahmotu, mutta lukijalle välittyy erittäin tehokkaasti varhaisen kristinuskon tulkintojen suuri kirjavuus aiheessa kuin aiheessa.

Räisänen kirja on rikas tietopaketti. Se sisältää tiivistettynä valtaosan

hänen oman laajan tuotantonsa tärkeimmästä sisällöstä, ja samalla se toimii myös hyvänä yleiskatsauksena suomalaisen raamatuntutkimukseen. Räisänen esittelee runsaasti kollegojensa tuloksia ja näkemyksiä. Suomenkielisessä versiossa hän nostaa esiin nimenomaan suomeksi kirjoitettua eksegeettistä tutkimusta ja tarjoaa näin pätevän lukupaketin niillekin, jotka eivät vieraskielisiin tutkimuksiin tartu. Tämä valinta rajaa pois lähes kaikki viittaukset laajimpiin ja perusteellisimpiin tutkimuksiin niin Räisänen itsensä kuin muidenkin suomalais-tutkijoiden osalta, sillä sellainen tutkimus julkaistaan meilläkin yleensä englanniksi tai saksaksi. Räisänen tarjoama oheislukemisto ei kuitenkaan lopu äkkiä näinkään. Kielitaitoisille on lisäksi olemassa kirjan alkuperäinen, englanninkielinen versio.

Uskontotieteellisen lähestymistavan lisäksi Räisänen on pyrkinyt yleistajuisuuteen. Taustalla on toive, että kirja löytäisi tiensä mahdollisimman monen ”tavallisen lukijan” käsiin, sillä ”Raamattu on liian tärkeä kirja jätettäväksi vain teologeille” (s.11).

Jaan toiveen, että kirja leviäisi teologeja laajemmalle. Yleistajuisuuden asiaa edistää suuresti tyylin nasevuus, rohkeus ja selkeys. Ongelmaksi jää silti jo pelkkä valtava tietomassa, joka tuntuu edellyttävän lukijalta elefantin nielemistä. Jokaiseen alalukuun on tiivistetty kymmenien ellei satojen sivujen tutkimustieto. Lukijan vaihtoehdoiksi jää joko yleisvaikutelmaan pyrkivä lueskelu yksityiskohtiin takertumatta tai melkoinen uurastus tarjolla olevan tiedon omaksumiseksi kunnolla. ”Tavallisen” lukijan taivalta hankaloittaa teologinen termistö, jonka omaksumiseen tässäkin laajuudessa kuluu teologian opiskelijalta helposti koko fuksivuosi. Räisänen tosin selittää jokaisen termin ainakin ensimmäisellä kerralla. Sanaluettelo kirjan takana ohjaa tarvittaessa takaisin selitykseen. Toiseen painokseen kannattaisikin lisätä teologinen sanasto.